

Pregledni znanstveni članek Review scientific paper (1.02)
Besedilo prejeto Received: 29. 9. 2020; Sprejeto Accepted: 30. 10. 2020
UDK UDC: 26:27-732.3"1962/1965"
DOI: 10.34291/Edinost/76/Osredkar
© 2021 Osredkar CC BY 4.0

Mari Jože Osredkar

Nastajanje dokumenta *Nostra aetate*

Creating of the Document Nostra aetate

Izvelek: Dokument drugega vatikanskega koncila, na katerem temelji moderen katoliški nauk o medreligijskem dialogu, *Nostra aetate* oz. *Izjava o razmerju Cerkve do nekrščanskih verstev*, je nastajal v letih od 1960 do 1965. Papež Janez XXIII. je delo zaupal kardinalu Avguštinu Beu. Osnutek besedila dokumenta je šel skozi štiri redakcije. Koncilski očetje so besedilo želeli najprej uvrstiti kot dodatek dokumentu *O ekumenizmu*, nato so predlagali, da bi bil samostojno poglavje v dokumentu *Lumen Gentium* (*Dogmatična konstitucija o Cerkvi*); končno so izglasovali, da besedilo, ki je v zametkih želelo govoriti le o judih, na koncu pa je opredelilo razmerje Katoliške cerkve do nekrščanskih verstev, postane samostojen koncilski dokument.

Ključne besede: *Nostra aetate*, razvoj besedila, kardinal Avgustin Bea, judje, medreligijski dialog

Abstract: *The document of the Second Vatican Council, on which the modern Catholic doctrine of interreligious dialogue is based, Nostra aetate or Declaration on the Relation of the Church with Non-Christian Religions was being written from 1960 to 1965. Pope John XXIII entrusted the work to Cardinal Augustin Bea, S.J. The draft text of the document went through four revisions. The Council Fathers first wanted the text to be a supplementary fourth chapter to the document Decree on Ecumenism. Then they proposed it be a separate chapter in the document Lumen Gentium. In October 1965 they voted that the text, which in its beginnings spoke only of Jews, would finally define the relationship of the Church to non-Christian religions and would become an independent council document.*

Key words: *Nostra aetate, text development, Cardinal Augustin Bea, Jews, interreligious dialogue*

Uvod

Če izvzamemo sv. Petra, ki je kot jud redno molil v sinagogi, je bil Janez Pavel II. prvi papež v zgodovini, ki je prestopil prag judovske sinagoge. 13. avgusta 1986 sta ga v rimski sinagogi sprejela predsednica Zveze italijanskih izraelitskih skupnosti gospa Tullia Zevi in predsednik Rimske izraelitske skupnosti g. Giacomo Saban. Na začetku slovesnosti so vsi prisotni

prisluhnili zapetemu psalmu št. 150, potem pa je rabin Della Rocca prebral dva biblična odlomka. Najprej je vzel v roke Prvo Mojzesovo knjigo (1 Mz 15,1-7), nato pa je sledilo branje iz knjige preroka Miheja (Mih 4,1 5). Po nagovoru g. Sabana in velikega rabina Toaffa je spregovoril papež Janez Pavel II. (*L'Osservatore Romano* 1986, 1) Papež se v svojem nagovoru ni mogel izogniti problematiki razumevanja med katoličani in judi, zato je dal največji poudarek dokumentu *Nostra aetate*. Dejal je, da »se je s 4. poglavjem dokumenta zgodil odločilen obrat v odnosih med Katoliško cerkvijo in judovstvom« (1986, 435). Svoj nagovor o četrtem poglavju dokumenta *Nostra aetate* je razdelil v tri točke.

V prvi točki je poudaril, da je Kristusova cerkev odkrila svojo povezavo z judovstvom v premišljevanju skrivnosti Cerkve. Judovska religija kristjanom ni nekaj zunanjega, temveč se nahaja znotraj krščanske religije. Zato imajo kristjani do nje specifičen odnos kakor do nobene druge religije. Judje so kristjanom ljubi bratje, na neki način bi jih lahko imenovali starejši bratje. Druga točka izhaja iz zadnjega koncila. Judovskemu narodu ne moremo očitati nobene krivde za to, kar se je zgodilo med Kristusovim trpljenjem. Ne Jezusovim sodobnikom ne njihovim potomcem in ne današnjim judom. Vsaka diskriminacija ali preganjanje sta torej neupravičena. Bog bo vsakega človeka sodil po njegovih delih. Tretja točka je posledica druge. Nikakor torej nihče nima pravice trditi, da so judje zavrženi ali prekleti, kakor da to sledi iz Svetega pisma. Nasprotno, v dokumentu *Nostra aetate* pa tudi v *Lumen Gentium* (6) koncil z navajanjem apostola Pavla (Rim 11,28) poudarja, da so judje zato ljubi Bogu, ki se ne kesa svojih darov in svoje izvolitve. (Janez Pavel II. 1986, 436–437)

Do besedila dokumenta *Nostra aetate*, ki je omogočil bratski odnos med katoličani in judi, pa je vodila dolga pot. V obdobju pripravljanja na koncil se je papež Janez XXIII. srečal z nekaterimi pomembnimi judi, ki so posredno vplivali na razvoj dokumenta. 18. januarja 1960 je papež v Vatikanu sprejel predstavnike Svetovne judovske organizacije, ki se mu je zahvalila za njegovo naklonjenost in pomoč judom med drugo svetovno vojno, bodisi v Carigradu ali drugih deželah. 13. junija 1960 je v zasebno avdienco sprejel profesorja Julesa Isaaca, ki mu je prinesel nekaj dokumentov. 17. oktobra 1960 pa je sprejel 130 oseb organizacije United Jewish Appeal. Poleg judov so se na papeža s svojimi predlogi obrnile tudi ustanove in posamezniki iz katoliških vrst. Biblični institut iz Rima je prosil

papeža, naj koncil vprašanje judov razloži z bibličnega vidika. Monsignor Oesterreicher, direktor Judovsko-krščanskega inštituta iz Seton Halla (ZDA), je papežu posredoval peticijo, v kateri prosi, naj se izrazi, ki jude prizadevajo ali celo žalijo, odstranijo iz katehetskih priročnikov Katoliške cerkve. Skupina katoliških duhovnikov in laikov različnih narodnosti pa je v Apeldoornu na Nizozemskem pripravila pismo za kardinala Bea, v katerem je izpostavljena vloga judovskega ljudstva v zgodovini odrešenja (*Les relations de l'église avec les religions non chrétiennes: Déclaration Nostra Aetate* 1966, 285).

Kakorkoli že, Janez XXIII. si je najprej zamislil dokument, ki bo opredelil zgolj odnos Katoliške cerkve do judov. Ko pa so koncilski očetje pregledovali osnutke in se o njih pogovarjali, je postalo vsem jasno, da mora dokument spregovoriti o katoliški drži do nekrščanskih verstev. Uspelo jim je prepričati opozicijo v lastnih vrstah, ki je vztrajala pri prvi nameri, in pridobiti naklonjenost judov. V našem prispevku se bomo osredotočili na razvoj besedila koncilskega dokumenta *Nostra aetate*.

1 Tajništvo za edinost kristjanov

Nastanek dokumenta *Nostra aetate* moramo obravnavati v širokem kontekstu. Angelo Giuseppe Roncalli¹ je kot diplomatski predstavnik Svetega sedeža med službovanjem v Bolgariji (10 let), v Atenah (4 leta) in v Turčiji (6 let) spoznal krščanski Vzhod in ga vzljubil (Janežič 1986, 106). Brez dvoma je ravno ta njegova izkušnja botrovala sklicu Drugega vatikanskega koncila (Cottier 1966, 39). Ideja papeža Roncallija je bila, da se Katoliška cerkev dejavno vključi v ekumenski in medreligijski dialog. Pomenljiva je njegova odločitev, da na prvi veliki petek v svojem prvem letu pontifikata iz liturgičnega besedila izloči besedo *perfidis*. Dotlej se je namreč v bogoslužju velikega petka molilo za »neverne jude«. Janez XXIII. pa je odločil, da bo Cerkev molila »za jude«. Tak molitveni obrazec uporabljamo še danes. Podoba Izraela kot Božjega ljudstva predstavlja eno od izhodišč za Drugi vatikanski koncil. Pobuda je prišla izključno od papeža Janeza Dobrega (Pesch 2005, 307–308). Z namenom, da se dialoški odnos

1 Krstno ime in priimek papeža Janeza XXIII.

do nekatoliških Cerkva in do judov tudi doktrinalno opredeli v koncilskih in kasnejših dokumentih, je Janez XXIII. 5. junija 1960 ustanovil Tajništvo za edinost kristjanov, za prvega predsednika te ustanove pa je postavil jezuitskega biblicista kardinala Augustina Bea. Apostolska konstitucija *O vodstvu Cerkve*, ki je mnogo kasneje, leta 1967, v 93. členu opredelila poslanstvo te ustanove, pravi: »Tajništvu je poverjena naloga, da pospešuje edinost med kristjani. Zato v dogovoru s svetim očetom skrbi za odnose z brati drugih skupnosti; se zanima za pravilno razlago in izvajanje ekumenskih načel; zbira, množi in usklajuje narodne in mednarodne katoliške skupine, ki si prizadevajo za edinost med kristjani; pripravlja dialoge o ekumenskih vprašanjih in dejavnostih s Cerkvami in cerkvenimi skupnostmi, ki niso zedinjene z apostolskim sedežem; pooblašča katoliške opazovalce za konference kristjanov; vabi opazovalce nezedinjenih bratov na konference katoličanov, ko je to primerno; uresničuje koncilске odločbe, ki so povezane z ekumenskim problemom.« (Pavel VI. 1967, 93) Janez XXIII. si verjetno ni niti predstavljal, kakšen naj bi bil dialog z nekristjani, zato je z namenom, da se pripravijo dokumenti o odnosu Katoliške cerkve do nekatoliških kristjanov in do nekristjanov, ustanovil zgolj ustanovo z imenom Tajništvo za edinost kristjanov in prosil kardinala Bea, da s sodelavci pripravi besedilo, ki bo doktrinalna osnova za medreligijski dialog. Papež je najprej želel vse dialoške dejavnosti Cerkve do drugače verujočih »združiti pod isto streho«. Zagotovo pa je bil prepričan, da je kardinal Bea edina oseba, ki mu lahko zaupa tako nalogo. Tajništvo za edinost kristjanov je namreč najprej pripravilo *Odlok o ekumenizmu*, nato pa je sodelovalo pri pripravi *Izjave o verski svobodi*. Z njihovo pomočjo sta nastala tudi *Dogmatična konstitucija o Cerkvi* in *Odlok o katoliških vzhodnih Cerkvah*. Vsi ti dokumenti tvorijo katoliško razumevanje ekumenizma in dialoga do nekristjanov. Ker se je omenjeno tajništvo torej osredotočilo na vprašanje, kako oblikovati dokumente o odnosu Katoliške cerkve do »drugače mislečih in drugače verujočih«, ga je papež Janez XXIII. 18. septembra 1960 prosil, naj izdela tudi osnutek besedila, ki bo opredelilo razmerje Katoliške cerkve do judov. Kardinal Bea je besedilo v prvem osnutku najprej predvidel kot eno izmed poglavij v *Odloku o ekumenizmu*, spregovoril pa naj bi zgolj o antisemitizmu. Šele kasneje je v razpravi koncilskih očetov prevladalo mnenje, da mora besedilo s širšo vsebino iziti samostojno. Dolge diskusije članov tajništva, še bolj pa koncilskih očetov so pripeljale do tega, da je iz besedila nastal koncilski dokument, ki so ga v originalu poimenovali *Nostra aetate*, v slovenskem prevodu pa nosi

naslov *Izjava o razmerju Cerkve do nekrščanskih verstev*. Ko se oziramo nazaj, lahko opazimo, da je šlo besedilo končnega dokumenta skozi več redakcij; lahko obravnavamo štiri verzije besedila, ki so bile na temelju kritik in pripomb deležne redakcije. Četrta različica besedila je sledila peta, torej dokončno besedilo, ki so ga koncilski očetje sprejeli, potrdili in ga lahko danes beremo kot koncilski dokument *Nostra aetate*.

2 Prvi osnutek besedila

Kot že rečeno, je papež Janez XXIII. kardinalu Beu naročil, naj pripravi dokument o odnosu Katoliške cerkve do judov 18. septembra 1960. Jezuit se je lotil dela, in za osnutek dokumenta je potreboval 14 mesecev. Pri delu so mu pomagali Leo Rudolf, Gregory Baum, ki je bil tudi član Komisije za edinost kristjanov, in monsignor Johannes Oesterreicher, ki je v bistvu nadzoroval vse redakcije dokumenta. Besedilo so naslovili *Decretum de Iudaeis* in je bilo pripravljeno 1. novembra 1961. Ker pa se je že med člani komisije za edinost kristjanov pojavila nejasnost, kam bo to besedilo umeščeno, ga je komisija še nekoliko spreminjala in dokument je bil končan meseca maja 1962. Prvi osnutek besedila je bil napisan v 42 vrsticah; od tega so bile le tri vrstice posvečene dialogu katoličanov z nekrščani. Besedilo je zavzelo pozicijo zoper antisemitizem in zavrnilo obtoževanje judov za umor Jezusa Kristusa. Pojavile so se tri ideje. Nekateri so menili, da je njegovo mesto v dokumentu, ki govori o ekumenizmu, drugi so menili, da bi bolj spadal v dokument o Cerkvi, tretji pa so si prizadevali, da bi iz besedila nastal samostojen dokument, ki bi opredelil odnos Cerkve do nekrščanskih religij. Poleg te dileme so bili snovalci besedila pozorni še na eno stvar. Takrat se je po Rimu razširila novica, da naj bi se koncilskim očetom pridružila neka »pomembna judovska osebnost«, ki naj bi od blizu spremljala delo koncila. Tako imenovani opazovalec² naj bi bil posebej pozoren na obravnavo judov, torej na besedilo, ki ga je pripravljalo tajništvo za edinost kristjanov. To je bil tudi čas velikih političnih nasprotovanj med arabskimi državami in Izraelom. Ker je osnutek zavzel pozicijo zoper antisemitizem in nakazal zbližanje med Katoliško cerkvijo in judi, so se

2 O. H. Pesch v delu *Il Concilio Vaticano secondo* na straneh 313–314 navaja, da naj bi Svetovni judovski kongres odločil, da v Rim pride dr. Chaim Wardi, ki je bil takrat funkcionar na izraelskem Ministrstvu za verska vprašanja.

Arabci bali, da se bo Sveti sedež v koncilskih dokumentih opredelil o političnih vprašanjih. To sicer ni bil namen koncila, ki je želel obravnavati zgolj področje religije. Vendar pripravljeno besedilo tega dejstva ni jasno izražalo. Prav tako pa se je Sveti sedež bal, da bo tako besedilo škodovalo odnosu med Arabci in krščanskimi verniki, ki so živeli v arabskih deželah. Zato je bilo treba besedilo »dodelati«. Navedeni razlogi so botrovali dejstvu, da prvega osnutka besedila komisija ni nikoli posredovala koncilskim očetom, ki so svoje delo začeli 11. oktobra 1962. V pripravljalnem obdobju na koncil naj bi najprej našli odgovor na dilemo, kam uvrstiti opredelitev odnosa Katoliške cerkve do judov, zato so se člani Tajništva za edinost kristjanov lotili redakcije prvega osnutka besedila. (Cottier 1966, 40)

3 Drugi osnutek besedila

Kardinal Bea se je zavedal prvotne papeževe želje, da dokument razjasni odnos Cerkve do judov. Toda hkrati mu je postalo jasno, da ne more spregledati tudi odnosa Katoliške cerkve do drugih nekrščanskih verstev, predvsem do muslimanov. Dejstvo, da so Arabci postali pozorni na dokument, ki se pripravlja, ga je spodbudilo, da besedilo, ki ga mora tajništvo pripraviti, hkrati z razjasnitvijo odnosa do judov opredeli tudi razmerje katoličanov do drugih religij. V teku nadaljnjih priprav je prevladala ideja, da naj se besedilo uvrsti kot četrto poglavje v dokument *Odlok o ekumenizmu*. Zato so drugi osnutek besedila naslovili *O drži katoličanov do nekrstjanov, posebej do judov*. Drugi osnutek je ponovno poudaril, da krivde za Kristusovo križanje nikakor ne moremo valiti na judovski narod. Še več, besedilo je jasno izrazilo, da je zgrešeno uporabljati izraz »zavrženo ljudstvo«. Besedilo je bilo pripravljeno in koncilski očetje so ga prejeli v roke 8. novembra 1963 na drugi seji koncila, vendar so obravnavo preložili na tretjo sejo, ki je potekala od 18. do 21. novembra 1963. Kardinal Cicognani, predsednik Komisije za vzhodne Cerkve, je 18. novembra predstavil besedilo, ki je govorilo o judih, z verskega vidika (*ad religiosam rationem*). Na razpravi so prevladale ostre kritike, da besedilo ne spada v dokument, ki govori o odnosu Katoliške cerkve do nekatoliških kristjanov. Predlagali so, da ga (kot tudi besedilo o verski svobodi) uvrstijo kot dodatek dokumentu *O ekumenizmu*. Predvsem pa so se koncilski očetje v kritiki strinjali, da mora besedilo preseči temo ekumenizma in da Cerkev ne more govoriti zgolj o odnosu do ene nekrščanske religije (judovstva),

ne da bi spregovorila tudi o odnosu do različnih nekrščanskih religij. (Cottier 1966, 41–46)

4 Tretji osnutek besedila

Junija 1963 je umrl papež Janez XXIII. in 4. novembra istega leta je bil na papeški prestol izvoljen kardinal Montini z imenom Pavel VI. Za pripravo dokumenta *Nostra aetate* sta pomembni dve njegovi dejanji. 19. maja 1964 je novi papež ustanovil Tajništvo za nekrstjane.³ Njegov prvi predstojnik je bil kardinal Marella. Drugo pomembno dejanje Pavla VI. pa je odločitev, da v svoji prvi encikliki *Ecclesiam suam* predstavi katoliško pojmovanje dialoga. V 108. členu dokument pravi: »Toda mi ne želimo odklanjati priznanja in spoštovanja duhovnim in moralnim vrednotam nekrščanskih verstev. Z njimi si želimo spodbujati ideale, ki jih vsi zagovarjamo na področju verske svobode, bratstva ljudi, svete kulture, dobrodelnosti in civilnega reda. O teh skupnih idealih je dialog z naše strani mogoč in ponudili ga bomo tam, z vsem medsebojnim spoštovanjem in vdanostjo, kjer bo dobronamerno sprejet.« (1964, 108)

Redakcija drugega osnutka besedila za nastajajoči dokument je bila še vedno dolžnost Tajništva za edinost kristjanov, ki je imelo plenarno srečanje od 27. februarja do 7. marca 1964 in je obravnavalo 72 strani pripomb koncilskih očetov. Ker je bila rdeča nit pripomb zahteva, da mora besedilo govoriti o odnosu katoličanov do vseh nekrščanskih religij, so se odločili, da novi (tretji) osnutek dokumenta poimenujejo *O judih in nekrstjanih* in da naj bi bil dokument samostojen. Dodali so tvarino o drugih nekrščanskih religijah, predvsem o islamu. Ko je kardinal Bea 28. septembra 1964 koncilskim očetom predstavil besedilo tretjega osnutka, jih je spodbudil, naj ga sprejmejo. Dva dni so debatirali o njem. V diskusiji so bili posebej dejavni kardinal Joseph Ritter iz Saint Louisa, kardinal Richard Cushing iz Bostona, kardinal Albert Meyer iz Chicaga, kardinal Lawrence Shehan iz Baltimora, kardinal Giacomo Lercaro iz Bologne, kardinal Achille

3 Tajništvu za nekrstjane je papež 11. marca 1965 pridružil Podtajništvo za islam. 9. aprila 1965 pa je papež Pavel VI. ustanovil še Tajništvo za neverujoče, katerega vodstvo je prevzel kardinal Franz König. 22. oktobra 1974 je Pavel VI. Komisijo za odnose Katoliške cerkve z judi vključil v Tajništvo za edinost kristjanov.

Liénart iz Lilla, kardinal Franz König z Dunaja, kardinal Paul-Émile Léger iz Montreala in kardinal Franjo Šeper iz Zagreba. Koncilski očetje so se z besedilom sicer strinjali, toda zahtevali so, da se še dodela. (Cottier 1966, 47) Treba je dodati, da je koncil pred tem glasovanjem, 17. septembra, sprejel besedilo drugega poglavja *Dogmatične konstitucije o Cerkvi* o Božjem ljudstvu, ki predstavlja dogmatske temelje za besedilo o odnosu Katoliške cerkve do drugih verstev. To poglavje pravi, da imajo možnost odrešenja vsi, ki iščejo Boga, tudi nekatoliški kristjani in pripadniki nekrščanskih verstev. V 16. členu 2. poglavja *Dogmatične konstitucije o Cerkvi* je zapisano: »Tisti namreč, ki brez lastne krivde ne poznajo Kristusovega evangelija in njegove Cerkve, a iščejo Boga z iskrenim srcem in skušajo pod vplivom milosti v dejanjih izpolnjevati njegovo voljo, kakor jo spoznava-jo po glasu vesti, morejo doseči večno zveličanje.« (16) Z omogočanjem možnosti zveličanja vseh ljudi je Cerkev postavila temelj dialogu z drugimi verstvi in hkrati utemeljila dokument *Nostra aetate*. Cerkev v konstituciji o Cerkvi ne trdi, da druge vere posedujejo polno resnico, ampak si prizadeva v drugih verah najti skupne točke in na teh točkah, ki povezujejo različne vere, graditi dialog.

5 Četrty in peti osnutek

Generalno tajništvo koncila (to je bila pobuda kardinalov Tisseranta in Cicognanija) je zahtevalo, da besedilo pregleda mešana komisija, ki so jo sestavljali člani Tajništva za edinost kristjanov in člani Mednarodne teološke komisije. Tokrat je prevladala ideja, da naj bi bilo besedilo vstavljeno v drugo poglavje *Dogmatične konstitucije o Cerkvi*, kjer beseda teče o odnosu med Cerkvijo in nekristjani. Škofje iz arabskih dežel so namreč izrazili pomisleke in strah, da bi to besedilo kot samostojen dokument imelo negativne posledice. Prav tako pa je podtajništvo, ki se je posvečalo vprašanju islama, zahtevalo, da se v dokument vstavi tudi njihovo besedilo, ki govori o islamu. Tajništvo za edinost kristjanov je torej predstavilo dopolnjeno besedilo in kardinal Tisserant je napovedal ponovno glasovanje o njem za 20. november 1964. Kardinal Bea se je proti vsem, ki so nasprotovali taki obliki medreligijskega dialoga, skliceval na papeževo encikliko *Ecclesiam suam*, ki govori o isti temi. V debati so člani mešane komisije predlagali, da se besedilo vstavi v konstitucijo *Lumen Gentium* kot dodatek in se naslovi *Izjava o razmerju Cerkve do nekrščanskih verstev*.

Besedilo so razdelili na pet delov. V uvodu predstavi obravnavano temo in spregovori o različnih religijah. V drugem delu spregovori o hinduizmu in budizmu. Nato v tretjem delu beseda steče o religijah, s katerimi ima Cerkev posebno povezavo: najprej o muslimanih in v četrtem delu o Judih. Peti del pa je spodbuda za vesoljno bratstvo in vsebuje odklon od vsakršne diskriminacije. V taki obliki so ga koncilski očetje načelno sprejeli.

Kristjani iz arabskih dežel in pravoslavne skupnosti pa so bili še vedno prepričani, da bo imelo besedilo, ki opredeljuje odnos med Katoliško cerkvijo in nekrstjani, politične posledice. Zato je bilo besedilo še nekoliko spremenjeno. Struktura je ostala enaka, le izraza »judovska religija« in »islamska religija« sta bila nadomeščena z izrazoma judi in muslimani. Novo besedilo ne govori več o judovskem ljudstvu, temveč o judih. Koncilski očetje so se odločili, da bo besedilo predstavljeno kot samostojen dokument z naslovom *Nostra aetate* oz. *Izjava o razmerju Cerkve do nekrščanskih verstev*. Na zadnjem glasovanju, 15. oktobra, je bilo 2221 pozitivnih glasov in samo 88 proti oz. trije vzdržani. Dokument je bil razglašen 28. oktobra 1965. (Cottier 1966, 71–78) To je bilo na dan, ko so obhajali sedmo obletnico izvolitve Janeza XXIII. na mesto papeža.

6 Pomen dokumenta za katoliški nauk o medreligijskem dialogu

Brez dvoma lahko zapišemo, da je dokument *Nostra aetate*, izhajajoč iz nove interpretacije nauka o odrešenju v *Lumen Gentium* 16, izhodišče za novo, bolj evangelijsko držo katoličanov v odnosu do drugače verujočih. Sicer ni manjkalo kritik o teološki pomanjkljivosti dokumenta. Mnogi so očitali, da judov ni primerno obravnavati na isti ravni kot druga nekrščanska verstva. (*Koncilski odloki*, 349) Kakorkoli že, na temelju dokumenta so se predkoncilsko »vzvišeno gledanje« na nekrščanske religije in pogoste sovražnosti do judov spremenili v bratski odnos tako na ravni cerkvenih predstojnikov kot tudi na ravni laikov v Katoliški cerkvi. Dokument je voditelje Cerkve spodbudil k izražanju bratskega odnosa do voditeljev nekrščanskih religij, vernike pa je dokument spodbudil k sodelovanju in spoznavanju ljudi drugih verstev in kultur. Dokument namreč priznava, da tudi v drugih verstvih obstajajo resnice, ki so svete in jih je treba spoštovati: »Katoliška cerkev ne zameta ničesar od tistega,

kar je v teh verstvih resničnega in svetega. Z odkritosrčno spoštljivostjo gleda na one načine delovanja in življenja, na ona pravila in nauke, ki se sicer v mnogočem razlikujejo od tistega, česar se sama drži in uči, a neredko odsevajo žarek Resnice, ki razsvetljuje vse ljudi.« (NA 2) Katoličani pokoncilске Cerkve morajo biti pripravljeni in odprti za dialog s člani drugih verstev. Z razumevanjem in ljubeznijo morajo sprejemati, spoštovati in ohranjati duhovne, moralne ter socialno-kulturne vrednote, ki jih najdejo v drugih religijah. Venomer pa morajo oznanjati vero v Kristusa, v katerem je Bog s seboj spravil vse ljudi. (2)

Vsekakor je za nas pomemben četrti člen dokumenta, v katerem se cerkveni zbor spominja vezi, ki »ljudstvo nove zaveze združuje z Abrahamovim rodом« (4). Prav o teh vezeh bi spregovorili v zaključku našega prispevka. Predvsem se nam zdi pomembno, da v luči relacijske teologije spregovorimo o razvoju prepoznavanja Božjega razodetja, ki mu lahko sledimo od Judovskega naroda do modernega učiteljstva Katoliške cerkve. Za izhodišče razmišljanja bomo izpostavili del besedila iz *Nostra aetate*: »Kristusova cerkev priznava, da najdemo začetke njene vere in izvoljenosti po Božji odrešitjski skrivnosti že pri očakih, Mojzesu in prerokih. Cerkev izpoveduje, da so vsi krščanski verniki kot Abrahamovi sinovi po veri vključeni v poklicanost tega očaka in da ima odrešenje Cerkve svojo skrivnostno predpodobo v izhodu izvoljenega ljudstva iz dežele sužnosti. Cerkev ne more pozabiti, da je razodetje stare zaveze prejela po tistem ljudstvu, s katerim je Bog v svojem neizrekljivem usmiljenju dobrotljivo sklenil staro zavezo, in da se hrani iz korenine plemenite oljke, v katero so bile vcepljene veje divje oljke poganov.« (4)

Spoznali smo, kako je nastajalo oz. kako se je razvijalo besedilo dokumenta *Nostra aetate*. Na podoben način lahko govorimo tudi o nastanku Božjega razodetja, ki ga prebiramo v evangelijih. Bralec Svetega pisma namreč ne more ne opaziti velikih razlik, ki obstajajo v nauku Stare in Nove zaveze, predvsem ko prebira, kako je Jahve naročal izvoljenemu ljudstvu nasilna dejanja, Kristus pa brezpogojno uči ljubezen do sovražnikov. Doktrinalna razlika med staro in novo zavezo je namreč lahko podoba razmerja med kristjani in Judi. Ta odnos lažje razumemo, če se zavedamo, da cilj vere ni »védenje« o Bogu, temveč ohranjanje oz. nenehno prenavljanje odnosa z Bogom. Bolje rečeno: vera je vselej novo rojevanje vernika v odnosu

do Boga. Zato je vera odnos, ki se stalno spreminja, ki zori; in tako zori tudi religija.

Kot otroku se človeku zdi pametno nekaj, kar se mu zdi kot mladostniku nespametno in kar se mu zdi kot odraslemu neumno in škodljivo. Tako tudi verno ljudstvo v »otročkem« obdobju prepoznava Božjo voljo na način, ki ga v »mladosti« zavrže in ga v »zrelem« obdobju spozna za popolnoma napačnega. Razvoj prepoznavanja Božje volje je od starozaveznega judovskega ljudstva do Kristusa tako evidenten, da ga ne moremo spregledati. Abraham je zagotovo povsem iskreno prepoznal Božjo voljo, naj Bogu v žgalno daritev daruje svojega sina. To je bila takratna navada izražanja ljubezni do Boga. Kakor je tudi Mojzes iskreno prepoznal svojo dolžnost, da pokonča tiste, ki so zavrgli Boga. Danes bi rekli, da je to strašno in nerazumljivo – podobno kot se nam zdi strašno, ko se spominjamo, kakšne neumnosti smo počeli, ko smo bili otroci ali mladostniki. Prepričani smo, da Bog od današnjega človeka ne zahteva nasilja. Očaki pa so Njegovo voljo iskreno tako prepoznavali. Danes jo krščanski nauk prepoznava dosti bolj »odraslo«. Hvala Bogu, da smo odrasli in da življenje vidimo v drugačni luči kakor v mladosti. Hvala Bogu tudi, da je vera odnos, ki se spreminja, in da verniki v veri nenehno iščemo novo Božje obličje in vselej na novo prepoznavamo Božjo voljo. Prepoznavanje Božje volje mora namreč zoreti in dozoreti. Tako je tudi iz nauka »zob za zob, oko za oko« dozorela brezpogojna zapoved ljubezni do bližnjega. Kristus razkriva Božjo voljo, ki nas vodi k preživetju v tem, da hudobnežu odpustiš in mu vračaš z dobrot (Mt 5,39). Apostol Pavel tudi opominja, naj Kristusovi učenci ne bodo kot »nedoletni otroci« (Gal 4,3). Kristus namreč ni prišel ukinit postave (Mt 5,17). Zato starozavezno besedilo beremo tako, kakor je bilo napisano. Ne moremo »anulirati« svoje preteklosti niti izničiti neumnosti in napak, ki smo jih v mladosti počeli. Zato je prebiranje Stare zaveze kot ogledovanje slik iz otroštva in spominjanje našega obnašanja in mišljenja iz preteklosti. To so naše korenine. Z apostolom Pavlom ponavljamo: »Če pa so bile nekatere veje odlomljene in si bil ti, divja oljka, vcepljen na njihovo mesto in si postal deležen mastnosti oljčne korenine, se ne prevzemaj na račun vej. Če pa se prevzemaš, vedi, da ne nosiš ti korenine, ampak korenina nosi tebe.« (Rim 11,17-18) Da, korenina nosi vejo, tako tudi evangelijski nauk temelji na judovskem nauku. Judje so kristjanom »starejši bratje«! Vsaka rastlina potrebuje korenine, da lahko požene steblo iz zemlje in cvet, ki ga občudujemo. Nihče ne občuduje korenin, ki so v zemlji, temveč cvet. Tega

pa ne bi bilo brez korenin. Tako tudi evangeljske zapovedi ljubezni ne bi bilo brez Mojzesovih in Jozuetovih pomorov. Beremo in se spominjamo, da, vendar k temu ne stremimo. Tudi ko se spominjamo svojega otroškega obnašanja, ga kvečjemu obžalujemo. Ravno otroško nezadovoljstvo pa je vernike spodbudilo k iskanju Božje volje, ki ceni vsakega človeka. Končno lahko zapišemo, da vsi iščemo Boga.

Sklep

V dokumentu *Nostra aetate* ne želimo videti le paragrafov in lepih besed, ki so lahko nekaterim všeč, drugi pa jih zavračajo. V nauku o medverskem dialogu je skrito bistvo evangeljskega sporočila, gre za bistvo Kristusovega nauka. Zadnji koncil je sprejel načelo dialoga, ker so koncilski očetje spoznali, da je samo v dialogu možno sobivanje in preživetje. Dovolj je bilo križarskih vojn, dovolj izključevanj in preziranj. Prišel je čas, da začnemo spoštovati drug drugega. V preteklosti je prevladovalo mišljenje, da se je proti drugače mislečim treba boriti in jih premagati. Nismo želeli biti poraženci. Danes smo spoznali, da obstaja samo eno orožje, s pomočjo katerega sta lahko obe strani zmagovalki: dialog.

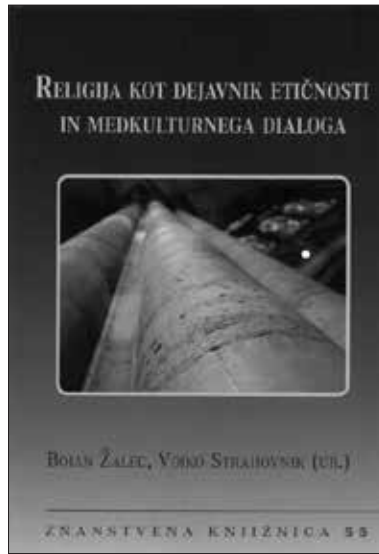
Kratice:

- LG** *Dogmatična konstitucija o Cerkvi* 1980 [*Lumen Gentium*].
NA *Izjava o razmerju Cerkve do nekrščanskih verstev* 1980 [*Nostrae aetate*].

Reference:

- Cottier, M. M.** 1966. L'historique de la déclaration. V: *Vatican II: Les relations de l'Eglise avec les religions non chrétiennes*, 37–78. Unam Sanctam 61. Pariz: CERF.
- Dogmatična konstitucija o Cerkvi.** 1980. V: *Koncilski odloki* 1980, 129–204.
- Izjava o razmerju Cerkve do nekrščanskih verstev.** 1980. V: *Koncilski odloki* 1980, 129–204.
- Janez Pavel II.** 1986. Discours à la synagogue de Rome. *La Documentation Catholique*, št. 1917: 436–439.
- Janežič, Stanko.** 1986. *Ekumenski leksikon*. Celje: Mohorjeva družba.
- Koncilski odloki.** 1980. Ljubljana: Družina
- L'Osservatore Romano.** 1986. 14.–15. 4.: 1.
- Les relations de l'église avec les religions non chrétiennes: Déclaration Nostra Aetate.** 1966. Unam Sanctam 61. Pariz: CERF.
- Odlok o ekumenizmu.** 1980. V: *Koncilski odloki* 1980, 233–252.
- Odlok o katoliških vzhodnih Cerkvah.** 1980. V: *Koncilski odloki* 1980, 210–220.
- Pavel VI.** 1964. *Ecclesiam suam* [*Njegova Cerkve*]. Okrožnica. Ljubljana: Cirilsko društvo slovenskih bogoslovcev.
- Pavel VI.** 1967. *Regimini Ecclesiae universae*. Apostolska konstitucija. Rim: La Curia Romana.
- Pesch, Otto Hermann.** 2005. *Il Concilio Vaticano secondo: Preistoria, svolgimento, risultati, storia post-conciliare*. Brescia: Queriniana. Izvirnik: 2001. *Das Zweite Vatikanische Konzil: Vorgeschichte – Verlauf – Ergebnisse – Nachgeschichte*. Würzburg: Echter.

Znanstvena knjižnica 55

Bojan Žalec, Vojko Strahovnik (ur.)

Religija kot dejavnik etičnosti in medkulturnega dialoga

Ta zbornik je nastal v okviru istoimenskega projekta. Izhodiščni raziskovalni problem je predstavljala vloga religije kot dejavnika etičnosti in medkulturnega dialoga. Projekt je izhajal iz teze, da je etika solidarnega personalizma in dialoškega univerzalizma lahko ustrezna podlaga medkulturnosti. Glede prvega je ključno razumevanje človeka kot presežnega bitja, drugo pa mora temeljiti na spoštovanju individualnosti in posebnosti ter hkratnem prepričanju, da je med nami vendarle dovolj skupnega, da hoja po poti dialoga in solidarnosti ni nesmiselna.

Ljubljana: Teološka fakulteta, 2017. 112 str.
ISBN 9789616844550, 11 €

Knjigo lahko naročite na naslovu:
TEOF-ZALOŽBA, Poljanska 4, 1000 Ljubljana;
e-naslov: **zalozba@teof.uni-lj.si**